

τίσεις περί τὴν τύχην τῆς ἀνθρωπότητος, ἐν αὐταῖς καὶ χώραις, ἐν αἷς φαίνεται αὕτη ταμάλιστα σήμερον πάσχουσα, οὐ μόνον εὐγνωμοσύνης ἐμπλήθει τὴν καρδίαν ἡμῶν πρὸς τὴν ἀγαθότητα τῆς προνοίας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀρίστους παρίστηεν ἡμῖν περὶ τοῦ μέλλοντος οἰωνοῦς.

Τὸ ὕφος τοῦ λόγου τῆς προκειμένης πραγματείας εἶναι γοργόν, εἰκονικόν καὶ ἀκριβὲς συναίμα. Ἴσως φανῆ ἔνιοτε ὀγκῶδες μέχρι τινός· ὅπερ προέκυψε κυρίως ἐκ τούτου, ὅτι ἡ πραγματεία συνετάχθη ἐξ ἀρχῆς διὰ τὴν ἀπὸ καθέδρας ἀπαγγελίαν. Δὲν λέγομεν πρὸς τοὺς, ὅτι ἐξονυχίζων τις τὰς διαφόρους αὐτῆς σελίδας, δὲν δύναται ἐπὶ τέλους νὰ εὕρῃ ποῦ καὶ ποῦ καὶ φράσιν τινὰ μὴ καθαρῶς ἐλληνίζουσαν, καὶ λέξιν τῆς ὀπείας ὑπάρχει ἄλλη προσφωεστέρα. Ἀλλὰ περὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ὕφους, ἀνάγκη νὰ διακρίνωμεν τὸν ζῆρὸν, τὸν νεκρὸν, τὸν ἀψυχὸν οὕτως εἰπεῖν λόγον, ἀπὸ τὸν ζῶντα λόγον τὸν παριστῶντα ἡμῖν τὴν ἐννοίαν δορυφορουμένην ὑπὸ τῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς φαντασίας τοῦ γράφοντος. Οὐδὲν εὐχερέστερον τῆς ἰχνογραφίας ἐκείνης τοῦ νοήματος, τῆς ἀπὸ τοῦ καλάμου ἀποβρέουσης, μάλιστα ὅταν πρόκηται περὶ ἀντικειμένου περὶ οὗ ἐπραγματεύθη ἤδη ἡ ἀρχαία γλῶσσα καὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ κείμενον· οὐδὲν δυσχερέστερον τοῦ ζωγραφικοῦ καὶ χρωματίνου λόγου, τοῦ ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἐκπηγάζοντος, μάλιστα ὅταν πρόκηται περὶ ἀντικειμένου νέου, ἀπαιτοῦντος δημιουργίαν ὄρων καὶ τρόπων ἐκφράσεως. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη ὑπάρχει εἰς πᾶσαν γλῶσσαν, ἰδίως δὲ εἰς τὴν ἡμετέραν, διότι ὁ ζῶν καὶ ἐμψυχὸς ἐκεῖνος λόγος εἶναι ἀπεικόνισμα τοῦ προφορικοῦ, παρ' ἡμῖν δὲ ὁ προφορικὸς λόγος διαφέρει οὐσιωδῶς τοῦ γραπτοῦ, καὶ αὐτὸς ὁ ὑπὸ τῶν λογιωτέρων ἀνδρῶν ὁμιλούμενος, καὶ αὐτὸς ὁ περὶ τῶν σπουδαιωτέρων ἀντικειμένων πραγματευόμενος. Ναὶ μὲν εἰς πολλὰ ἤδη ἐταυτίσθη μετὰ τοῦ γραπτοῦ, εἰς πολλὰ ὁμοῦς διατάζει ἐτι. Ἐκ τούτου πλείστη παρ' αὐτῶ ὑπάρχει ἐτι ἀνωμαλία καὶ ἐλλείψεις ἀκριθείας· ἐντεῦθεν δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ὅταν ὁ γραπτὸς λόγος ἐνδύεται τὴν ζῶντῶτα τοῦ προφορικοῦ, ἀναγκαίως μετέχει κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τῆς ἀνωμαλίας ἐκείνης καὶ περὶ τὴν ἀκριθείαν ἐλλείψεως. Παρατηρήσατέ τον Κ. Ἀσώπιον· ὁ Κ. Ἀσώπιος εἶναι βέβαια ἐλληνιστῆς ἀριστος, καὶ ὁμοῦς τὸ ὕφος τοῦ λόγου τῆς πέρυσιν ἐκδοθείσης ὑπ' αὐτοῦ ἱστορίας τῶν γραμμάτων, πολὺ ἀπέχει βεβαίως τοῦ νὰ ᾖ ὅλως ὁμαλὸν καὶ ἀκριβὲς· δὲν λέγομεν τοῦτο ἡμεῖς, ἀλλ' ὠμολόγησεν αὐτὸς, ἐν τοῖς προλεγόμενοις, ὡς γνωστόν. Ἔστιν ἄρα γε ἀξίος καταδίκης ὁ σοφὸς διδάσκαλος; Ἀπαγε! Τὸ ὕφος αὐτοῦ εἶναι ἀνώμαλον, διότι εἶναι ζῶντα, διότι ἔχει ψυχὴν, διότι ἔχει χάριν, διότι γράσων ἐνόμισε πολλάκις ὅτι ὁμιλεῖ. Ἐὰν καλὸν δὲ εἶναι ν' ἀνυψοῦται ὁ προφορικὸς λόγος προσλαμβάνων ὅσον οἶόν τε τοὺς χαρακτήρας τοῦ γραπτοῦ, καλὸν εἶναι νὰ ἐμψυγοῦται ὁ γραπτὸς προσλαμβάνων τοὺς χαρακτήρας τοῦ προφορικοῦ. Διὰ μόνης τῆς ἀμοιβαίας ταύτης δράσεως καὶ ἀντιδράσεως θέλει μορφωθῆ ἐπὶ τέλους ἡ ὀριστικὴ ἡμῶν γλῶσσα, καὶ νομίζομεν ὅτι ὁ συνδυασμὸς τῶν δύο ἐκείνων στοι-

χείων μετὰ πλείστης ἐγένετο ἐπιτυχίας ἐν τῇ πραγματείᾳ τοῦ Κ. Σούτσου.

ΠΕΡΙ ΜΕΓΑΛΩΝ ΜΙΚΡΑ.

Προχθές, ὀρελούμενος ἀπὸ τὴν ἐπελθοῦσαν ἡμῖν θρόσον, ἀνέβην εἰς τὴν ἀκρόπολιν μετὰ ἀγαθοῦ τινοῦ νέου, υἱοῦ Χίου φίλου μου, ὅστις, κατοικῶν πρὸ πολλοῦ εἰς μίαν τῶν παραλίων πόλεων τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης, διὰ τὰς ἐμπορικὰς αὐτοῦ ἀσχολίας, ἀλλὰ μηδέποτε λησμονῶν τὸ πατριῶν ἔδαφος, πέμπει ἐκ διαλειμμάτων τῶν νέων ἐκείνων εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ αὐτῆ· τοῦ Ἑλληνικοῦ φύλου, ἵνα στομοῖ τὸ φιλογενὲς αὐτοῦ καὶ φιλόπατρι, καὶ ὑποθάλλει τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο πρὸς τὴν πατρίδα αἰσθημα, τὸ ὁποῖον πολλάκις κατὰ δυστυχίαν, διὰ μακρᾶς ἀπουσίας, μαραινεται καὶ ἐκλείπει. Ἀφοῦ δὲ, διὰ δεκάτην ἴσως φοράν, ἐθαυμάσαμεν τὴν μεγαλοπρεπείαν τῶν προφυλακίων, καὶ τὰς ἀναλογίας τοῦ Παρθενῶνος, καὶ τὴν χάριν τῆς ἀπτέρου Νίκης, περιδιεβάζομεν παρὰ τὴν βόρειον τοῦ βράχου κλιτῶν, καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἀναμνήσεων εἰς νεωτέρας μετενεγκόντες τὴν διάνοιαν, ἐλλεινολογήσαμεν τὴν μοιραίαν βολὴν, τὴν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Καραϊσκού, ἀκρωτηριάσαν τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα, καθὼς ἡ ἄλλη ἐκείνη τοῦ Μοροζίνη βολὴ ἠκρωτηρίασε τὸ κάλλιστον τῶν προπατόρων ἡμῶν κληροδόμημα, ὅτε ὁ συντροφός μου, συγκινηθεὶς καὶ θέλων, ὡς φαίνεται, νὰ δώσῃ ἑτέραν τινὰ ῥοπήν εἰς τὰς ἰδέας του, ἐστάθη καὶ ἀπέβλεψεν εἰς τὴν πρὸ τῶν ποθῶν ἡμῶν ἐξαπλουμένην πόλιν. Ὁ πρὸς δυσμᾶς ἤδη καταφερόμενος ἥλιος ἔθιγε μαλακῶς τὸ περίχρυσον μέτωπον τοῦ λαμπροῦ ἐνδεικτικῆς τοῦ ὁποίου ἤγειρεν εἰς τὰς Μούσας ἡ ἐλευθεριότης τῶν ἀπανταχοῦ γῆς Ἑλλήνων· οὐ μακρὰν δὲ αὐτοῦ, ἐφαίνοντο τὰ νῶτα τοῦ καλοσσιαίου οἰκοδομήματος, τὸ ὁποῖον, διὰ τῆς ὄντως ἡγεμονικῆς τοῦ Ἀρσάκου δωρεᾶς, θέλει μετ' οὐ πολὺ δεχθῆ τὴν σχολήν, ἐν ἧ, διὰ τῆς συνδρομῆς ἐπίσης τοῦ ὄλου γένους, παρασκευάζεται ἡ ἠθικὴ τῶν ἐλληνίδων κορῶν καὶ γυναικῶν καὶ μητέρων ἀναμόρφωσις· πρὸς δὲ τὸ νεοτιοδυτικόν, ἐπὶ τοῦ λόφου τῶν νυμφῶν, ἐστίλβεν ἡ τοῦ ἀνιφέλου τῆς Ἑλλάδος οὐρανοῦ σκοπιὰ, ἣν ἐστησεν ἡ χεὶρ ἑτέρου τινός Ἑλληνοῦ, ὅστις ἕνα μόνον ἔχει ἐπὶ γῆς τὸν ἐπὶ πλούτῳ ἐνάμιλλον, κρείσσονα δὲ οὐδένα.

— Παράδοξον πρᾶγμα, μὲ εἶπεν ὁ νέος, μετὰ τινος στιγμῆς ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐσεβάσθη τὴν σκοπτικὴν αὐτοῦ σιωπὴν· τὰ κυριώτερα καὶ μεγαλοπρεπέστερα τῆς πόλεως ταύτης κτίρια ἀνηγέρθησαν ὑπὸ ἀνθρώπων μακρὰν αὐτῆς, μακρὰν τῆς Ἑλλάδος ζώντων!

— Παράδοξον λέγεις; Παράδοξον ἤθελα νομίσαι ἐγὼ, εἰν οὐδὲν ἐπραττον ὑπὲρ τῆς πρωτεύουσας ταύτης τοῦ ὄλου Ἑλληνικοῦ φύλου.

— Ἄλλὰ οἱ πλείστοι τῶν ἀνθρώπων τούτων οὐδέ εἶδον, οὐδέ θέλουσιν ἴσως ἰδεῖ τὴν πόλιν ταύτην.

— Ναί. Ὑπάρχουσι ὁμῶς εἰς τὸν ἄνθρωπον αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα, διὰ τὴν παραχθῶσι καὶ τὴν συντηρηθῶσιν, οὐδέ δράσεως δέονται, οὐδέ ἀφῆς. Ἀγαπῶμεν λ. χ. καὶ εὐλαβούμεθα τοὺς γονεῖς ἡμῶν καὶ ἂν ἠτυχήσαμεν νὰ μὴν ἴδωμεν αὐτοὺς ποτέ, ζῶμεν δὲ παραμυθούμενοι, ὅτι ἀξιούμεθα τῆς ἱεράς αὐτῶν εὐλογίας, καὶ ἐλπίζοντες ὅτι θέλομεν ποτέ ἰδεῖ αὐτοὺς εἰς βίον ἄλλον, ἐν ᾧ οὐκ ἔστι χωρισμός. Ἄλλὰ ἰτί λέγω, περί υἱῆς στοργῆς; Αὐτὴ ἡ μέλλουσα ζωὴ, πρὸς τὴν ἀφορῶν ὁ ἄνθρωπος ἐγκαρτερεῖ εἰς τὰς δυνάμεις τοῦ προσκαίρου τούτου βίου, αὐτὴ ἡ θρησκεία ἴδεν εἶναι παραδείγματα ἰσχυρότατα τῶν ἐμφύτων εἰς τὸν ἄνθρωπον ἰδανικῶν αἰσθημάτων; Τοιοῦτος εἶναι καὶ ὁ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωσ. Ἀγαπῶμεν αὐτὴν καὶ ἂν δὲν τὴν εἶδαμεν, διότι αὕτη εἶναι ἡ μεγάλη οἰκία ἧς ἔχει ἀνάγκη ὁ ἄνθρωπος ὡς πολίτης, καθὼς ἔχει ἀνάγκη τῆς μικρᾶς, ὡς ἰδιώτης· ἐν αὐτῇ ζῶσιν οἱ συγγενεῖς, οἱ φίλοι, οἱ ὁμογενεῖς, οἱ ὁμόθησκοι, μεθ' ὧν συνδέει ἡμᾶς ἀόρατός τις, ἀλλ' ἀρρήκτος συμπαιθείας δεσμός· δι' αὐτῆς ἀνήκομεν εἰς ἔθνος καὶ κεκτῆμεθα τὸ διακριτικὸν τοῦτο πρὸς τὴν ἐν κοινῶν ὑπάρξεως, διότι ὅ,τι μάλιστα χαρακτηρίζει ἐν παντὶ τὸν ἄνθρωπον, μετὰ τὸ ἴδιον ὄνομα, εἶναι τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος· δι' αὐτῆς ὀρίζεται ἡ πρὸς τὴν ὅλην ἀνθρωπότητα σχέσις ἡμῶν, καὶ καυχώμεθα μὲν ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν αὐτῆς, θλιβόμεθα δὲ ἐπὶ τοῖς ἀτυχήμασιν. Ἀγαπῶμεν δὲ αὐτὴν οὐ μόνον ἐν τῷ παρόντι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ παρελθόντι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Ποσάκις δὲν σὲ εἶδα συγχινούμενον ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἀγωνισμάτων τῆς ἐν Μεσολογγίῳ φρουρᾶς, ἢ τῶν περὶ τὴν Σάμον ναυμαχιῶν τοῦ Μισούλη, ἢ τοῦ περὶ Καφηρέα κατορθώματος! Ποσάκις δὲν σὲ ἤκουσα μεριμνοῦντα φιλοστοργῶς περὶ τῆς ἐπερχομένης τύχης τῆς Ἑλλάδος! Βλέπεις λοιπὸν ὅτι ἀγαπᾶς τοὺς προπάτορας, τοὺς ὁποίους ποτέ δὲν εἶδες· ὅτι ἀγαπᾶς τὰς ἐλευσομένας τοῦ ἔθνους σου γενεάς, τὰς ὁποίας ποτέ δὲν θέλεις ἰδεῖ· διατί ἀπορεῖς, ὅτι αἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἑλληνες ἀγαπῶσι τὴν ἐνεστώσαν πατρίδα, τὴν ὁποίαν συνέπεσε νὰ μὴν ἰδῶσιν;

— Ἀπορῶ διότι ἠξεύρω τὴν δύναμιν τὴν ὁποίαν ἔχει εἰς τὸν ἄνθρωπον ὁ ὕλικός βίος καὶ τὰ ὕλικά συμφέροντα. Οἱ ἐν ἀλλοδαπῇ ὁμογενεῖς, πλουτοῦντες καὶ καθεκάστην αὐξάνοντες τὸν πλοῦτον αὐτῶν, ἀπολαμβάνοντες ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολυτελεστέρου βίου, καὶ ἄκραν ἀσφάλειαν, καὶ πᾶσαν τοῦ νόμου προστασίαν, καὶ πᾶσαν παρὰ τοῖς ἀλλογενέσιν ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ζῶσιν ὑπόληψιν· δὲν εἶναι φυσικὸν νὰ λησμονήσωσι κατὰ μικρὸν τὴν χώραν μετὰ τῆς ὁποίας οὐδὲν συνδέει αὐτοὺς θετικὸν συμφέρον καὶ ἴσως νὰ καταντήσωσι βαθμηδὸν νὰ θεωρήσωσιν ὡς πατρίδα τὴν γῆν ἐκείνην ἐκείνην ἐν ἣ καρποῦνται ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου τούτου;

— Ὅλα λέγεις; Καὶ λοιπὸν φρονεῖς ὅτι ὁ ἄνθρωπος πληροῖ ἀπάσας τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ, ὅταν τρώγῃ καλῶς, καὶ πίνῃ καλῶς, καὶ περιδιαβάσῃ ἐπὶ ἀμάξης μαλακῆς, καὶ ψυχαγωγῆται τὰς ἑσπέρας εἰς

θέατρα λαμπρὰ καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἠδητήρια; Σὺ λέγεις τοῦτο; Σὺ, ἐν ᾧ ἐνοικεῖ μία τῶν εὐγενεστέρων ψυχῶν ἐξ ὅσων ἐγνώρισα ἐπὶ γῆς; Ἄλλὰ τὸ λέγεις βέβαια παίζων· διότι ἂν ὄχι ἔλλο, ἢ φιλοτιμία τοῦλάχιστον, ὡς ἠξεύρεις, μέγα ἔχει ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου κράτος· καὶ ἡ φιλοτιμία αὕτη θέλει ἀείποτε συτρίγγει τοὺς δεισμούς τοὺς συνδέοντας τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους μετὰ τῆς γνησίας πατρίδος· τί σημαίνει ἐπὶ τέλους ὁ πλουσιώτερος ἐξ αὐτῶν ἐν τῇ ξένη; ἢ ἀνσημαίνῃ τι, ἢ δύναται ποτέ νὰ τιμηθῇ αὐτόθι ὅσον ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, ἢ νὰ καταλίπῃ τὸ ὄνομα τὸ ὁποῖον δύναται νὰ καταλίπῃ εὐεργετῶν τὴν ἰδίαν πατρίδα; Τίς ἠθέλην ἐνθυμηθῆ μετὰ θάνατον τοὺς Ζωσιμάδας, καὶ τοὺς Ριζάρους, καὶ τὸν Ἀρσάκην, καὶ τοὺς Ἰωνίδας, καὶ αὐτὸν τὸν μεγαλόπλουτον Σίαν, ἀνευ τῶν δωρεῶν τὰς ὁποίας ἐπραξαν πρὸς τὸ ἔθνος; Ἐνῶ τὴν σήμερον, ἐνόσω ὑπάρχουσιν ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τὸ ὄνομα τὸ Ἑλληνικόν, καὶ τὰ γράμματα τὰ Ἑλληνικά, ἐὰν δὲ κρίνωμεν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος σκοπὸν ἔχουσι νὰ ὑπάρξωσιν ἐπὶ πολὺν ἐτι χρόνον, τὰ ὀνόματα ἐκεῖνα θέλουσι διατελέσει ἀείμνηστα καὶ αἰνούμενα καὶ εὐλογοῦμενα εἰς γενεὰς γενεῶν. Μὴ στοχασθῆς δὲ ὅτι μόνη ἡ φιλοτιμία παροτρύνει τὸν ἐν ἀλλοδαπῇ Ἑλληνα νὰ ἀνταλλάξῃ μέρος, πολλάκις ἐλάχιστον, τῆς περιουσίας αὐτοῦ ἀντὶ ὀνόματος πολλοῦ καὶ μεγάλου· παρὰ πολλοῖς ἐξ αὐτῶν εὐρίσκομεν ἐλατῆρια ἐτι λεπτότερα, ἐτι εὐγενέστερα ἠθέλον εἰπεῖ, ἐὰν ἡ φιλοτιμία δὲν ἦτο ἤδη ἐν τῶν εὐγενεστάτων τοῦ ἀνθρώπου αἰσθημάτων. Βλέπεις τὰς πολλὰς ἐκείνας καὶ ταπεινάς ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας ἡ εὐλαβῆς τῆς δουλείας ἐποχὴ ἠγειρε κατὰ πᾶν βῆμα σχεδὸν τῆς πόλεως ταύτης, ὡς ἂν ὑπομνήσκουσα ἀδιαλείπτως, ὅτι διὰ τῆς θρησκείας πρὸ πάντων ὑπῆρξε τὸ ἔθνος τοῦτο; Πολλὰ τούτων ἐκοσμήθησαν ἀφειδῶς, δι' ἀμφίων μεγαλοπρεπῶν, καὶ δι' εἰκόνων ἀξιολόγων, καὶ διὰ σκευῶν πολυτίμων, ὑπὸ ὁμογενῶν, τὸ πλείστον ἐν Ῥωσίᾳ παροικούντων, ὧν τινές, ἐν τῇ ταπεινότητι καὶ μετριοφροσύνη, αὐτῶν, οὐδέ τὰ ἴδια ὀνόματα ἠθέλησαν ν' ἀποκαλύψωσι. Καὶ ἐπειτα ἀπορεῖς ὅτι ἄνθρωποι τοσοῦτον γενναῖα τρέφοντες αἰσθήματα δὲν λησμονοῦσι τὴν γῆν τῶν πατέρων τῶν! Αἱ! φίλε μου, μέγα πρᾶγμα εἶναι ἡ πατρίς, μέγα δὲ ἡ θρησκεία· ἡ δύναμις αὐτῶν σὲ ἔλκει ἀπὸ τῶν περάτων τῆς οἰκουμένης, ὄχι μόνον ἀπὸ τῶν τῆς Εὐρώπης περάτων. Αὐτὰ τὰ ὁποία βλέπεις καὶ ἀκούεις εἶναι μικρὰ παραβαλλόμενα μὲ ὅσα θέλουσι γίνεαι. Ἡ πόλις αὕτη εἶναι πρωτεύουσα ὄχι τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου, οἷον διέγραψαν αὐτὸ συνθηκαὶ καὶ πρωτόκολλα, ἀλλὰ τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς φυλῆς· οὐδ' ἀπελπίζομαι νὰ ἴδω ποτέ συρρέουσας ἐν αὐτῇ τὰς δεκάτας τῶν θησαυρῶν ὅσα ἡ Ἑλληνικὴ εὐφυΐα, βιομηχανία καὶ ἐμπορία συλλέγει ἀπανταχοῦ γῆς, καθὼς κάλαι συνέβρεον αἱ εἰσφοραὶ τῶν συμμαχιῶν πόλεων, αἱ κοσμήσασαι, καὶ ὀχυρώσασαι αὐτὴν, ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην τῆς τότε γνωστῆς οἰκουμένης.

Ἐνταῦθα ἐσιωπήσαμεν ἐπὶ μικρὸν ἀμφοτέρω καὶ ἐπεκράτησε περὶ ἡμᾶς ἡ βαθεῖα σιωπὴ ἢ συνήθως βασιλεύουσα εἰς τὸ ἐνιαῖον ἐκεῖνο κενοτάφιον ἀπαραμίλλου δόξης καὶ φιλοκαλίας. Αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου εἶχον ἐγ-

καταλείπει τὸν ἀπὸ δυσμῶν, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Κιθαιρώνας, στεφανοῦντα τὴν πόλιν ἐλαιῶνα, καὶ ἀμαυρότερον κατεδείκνυον τὸ φύσει ἀμαυρὸν αὐτοῦ χρῶμα. Εἰς δὲ τὸ λοιπὸν Ἀττικὸν πεδίον, κατὰ τὸ ἤμισυ σκιεζόμενον ἤδη, καὶ φωτιζόμενον ἔτι κατὰ τὸ ἥμισυ, σιωπηρὰ συνεκροτεῖτο μεταξὺ σκῆς καὶ φωτός διαμάχη, καθ' ἣν τὸ φῶς προδήλως ἠττάτο καὶ ἠσυχία ἐθριάμβευε, καὶ ἐπροχώρει, καὶ ἐτοιμάζετο νὰ παλιорκήσῃ τὸν ἀντίπαλον αὐτῆς, εἰς τὰ ἔγχατα αὐτοῦ χαρακώματα, εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων. Ὁ σύντροφός μου ἐφαίνετο σύννους καὶ τεταραγμένος συνάμα· ἐπὶ δὲ τέλους,

— Οἱ λόγοι σου, μὲ εἶπε, μὲ παρηγοροῦσι καὶ χρηστῶν πληροῦσι τὴν καρδίαν μου ἐλπίδων· ἀλλὰ δὲν διαλύουσιν ἅπαντας τοὺς δισταγμούς μου. Καθὼς εἶπες, τὰ ὑπὸ τῶν ἐν ἀλλοδαπῇ Ἑλλήνων ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος γενόμενα εἶναι μικρά, πολλὰ μικρά παραβαλλόμενα μὲ ὅσα οὗτοι ἠδύνατο νὰ πράξωσι. Μὲ λυπεῖ δὲ μάλιστα τοῦτο, ὅτι οἱ ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ καὶ ἰδίως οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ παροικοῦντες Ἕλληνες οὐδένα ἢ μικρὸν τοῦλάχιστον κατέχουσι τόπον εἰς τὸν κατάλογον τῶν εὐεργετῶν τοῦ ἔθνους. Ὅπότων ἀγαθῶν πρόξενος δὲν ἠδύνατο νὰ γίῃ εἰς καὶ μόνος τῶν βιθυπλούτων ἐκείνων ἀνδρῶν! Ὅπότων δὲ ὅλοι ὁμοῦ, δι' ἐλαχίστης ὡς πρὸς αὐτοὺς θυσίας!

— Πῶς φαίνεται ὅτι εἶσαι νέος ἀκόμη. Ἴδου οὐδ' ἀπὸ τῆς μιᾶς ὑπερβολῆς πηδῶν εἰς τὴν ἄλλην· πρὸ μικροῦ (ἢ πόρεις διὰ τὰ ἤδη γενόμενα, μετ' ὀλίγον δὲ ἀπορεῖς διὰ τὰ μὴ γενόμενα ἔτι. Ἀλλὰ μὴ μεμφιμοιρῆς καὶ μὴ ἀδικῆς τοὺς ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ Ἕλληνας. Ἐὰν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι δὲν συνέδεσαν ἔτι τὸ ὄνομα αὐτῶν μὲ τινὰ τῶν μεγάλων ἐκείνων ἐπιχειρήσεων ὅσαι ἐκλείπαι τὸ ὄνομα τῶν Ριζαρῶν τοῦ Ἀρσάκου καὶ τοῦ Σίνα, δὲν εἶναι διὰ τοῦτο ἀμέτοχοι τοῦ πανελληνίου ζήλου περὶ οὗ πρὸ μικροῦ ἐλαλήσαμεν. Εὐεργετεῖ τις τὴν πατρίδα οὐ μόνον ἐπιφανῆ ἐγείρων ἐκπαιδευτικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ καταστήματα, ἢ διακοσμῶν τοὺς ναοὺς ἐκείνους, ἐν αἷς οἱ Ἕλληνες ἀθροίζονται ἵνα δοξολογήσωσι τὸν Ἰψίστον διὰ τὰς ἀνεξαντλήτους αὐτοῦ εὐλογίας καὶ χάριτας· ἀλλὰ συντελῶν εἰς τὴν τῆς παιδείας καὶ τῆς ἠθικῆς διάδοσιν καὶ διὰ τῆς ἐμψυχώσεως παντὸς εἴδους χρησίμων συγγραφῶν, διὰ τῆς συντηρήσεως ὑποτρόφων, καὶ διὰ πολλῶν ἄλλων τοιούτων μετριοφρονεστέρων, ἀλλ' οὐχὶ ἀλυσιτελεστέρων ἀγαθοεργιῶν. Κατὰ δὲ ταῦτα τοῦλάχιστον οἱ ἐν Εὐρώπῃ Ἕλληνες δὲν ἐφάησαν τῶν λοιπῶν ὑποδεέστεροι. Καὶ διὰ νὰ σὲ ἀναφέρω ἐν οἴκειον, μεταξὺ πολλῶν παραδειγμάτων, εἴμπορῶ νὰ σὲ βεβαιώσω, ὅτι τὸ παρ' ἡμῶν ἐκδιδόμενον περιοδικὸν σύγγραμμα, τὸ ὅποιον πολλὰς βεβαίως ἔχει ἔτι τὰς ἐλλείψεις αὐτοῦ, ἀλλὰ οὐδεὶς εὐσυνείδητος ἄνθρωπος δύναται νὰ ἀρνηθῇ ὅτι εἰς ποικίλας ἐπαρκεῖ τοῦ ἔθνους ἀνάγκας, καὶ τὸ ὅποιον πρὸς τούτοις, ἔστω καὶ τοῦτο ἐν παρόδῳ εἰς γνῶσιν σου, ἀπὸ τῆς Καλκούττης αὐτῆς μᾶς ἐζητήθη κατ' αὐτάς, οὐδαμοῦ ἔτυχε τοσαύτης ἐμψυχώσεως ὅσης παρὰ τοῖς ἐν Ἀγγλίᾳ ὁμογενέσι. Βλέπεις λοιπὸν ὅτι δὲν λησμονοῦσι τὴν Ἑλλάδα, ὅτι ἐπιθυμοῦσι νὰ γνωρίζωσι τὴν ἐν αὐτῇ συμβαίνουσαν φιλολογικὴν πρό-

οδον, ὅτι ἀρπάζουσι πᾶσαν εὐκαιρίαν τοῦ νὰ δώσωσιν εἰς τὰ τέκνα αὐτῶν ἀνάγνωσιν Ἑλληνικὴν, διδάσκουσιν ἅμα καὶ τέρπουσαν· πάντα δὲ ταῦτα, ἤθελον ἀρκεῖται βεβαίως διὰ νὰ ὑποθάψωσι τὰς ἐλπίδας σου, ἐὰν ἐγίνωσκες δπόσῃν, μετὰ τῆς φιλογενείας, πολλοὶ ἐκ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ἀναμιγνύουσι παιδείαν, καὶ κρίσιν ὀρθὴν, καὶ ἐκτίμησιν τοῦ καλοῦ ἀσφαλῆ. Τοιοῦτοι ἄνθρωποι εἶναι ἀδύνατον βεβαίως νὰ μὴ συντελέσωσιν ἐλευθεριώτερον ἔτι εἰς τὴν τοῦ γένους ἐπίδοσιν, ἀλλὰ τὰ μεγάλα κοινωφελῆ ἔργα ἀπαιτοῦσι γνῶσιν ἀκριβῆ τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἔθνους, ἵνα μὴ δαπανῶνται τὰ χρήματα ἐν οὐδέοντι, καθὼς πολλάκις συνέβη· ἀσφαλῆ δὲ τῶν τοιούτων ἀναγκῶν γνῶσιν δὲν δύνανται νὰ ἔχωσιν οἱ Ἕλληνες ἐκεῖνοι οἱ μακρὰν τῆς πατρίδος ζῶντες. Τοῦτο βεβαίως εἶναι τὸ κυριώτατον αἴτιον, δι' ὃ δὲν ἔδωκαν μέχρι τοῦδε ἐπιστημότερα δείγματα τῆς ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μερίμνης καὶ κηδεμονίας αὐτῶν.

— Ἀλλὰ ἴδεν λέγετε ὑμεῖς, δὲν ἐξηγεῖτε τὰς ἀνάγκας ταύτας, τῶν ὁποίων κατεπείγουσα καὶ ἀπαραίτητος εἶναι ἡ θεραπεία; ὑμεῖς οἱ σκεφθέντες βεβαίως περὶ τούτου πρὸ καιροῦ καὶ γνωρίζοντες αὐτάς ἀναμφιβόλως ἀσφαλῶς;

— Μάλιστα· καὶ ἠδυνάμην ἀμέσως νὰ σὲ ἀναφέρω ἐπιχειρήματα οὐκ ὀλίγα τὰ ὁποῖα ἠδύνατο μὲν τὰ μέγιστα νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ κοινωνικὴν τοῦ ἔθνους βελτίωσιν, δὲν γίνονται δὲ δι' ἔλλειψιν πόρων. Βλέπω ὁμῶς τὸν ἥλιον κρυπτόμενον ὀπισθεν τοῦ Κιθαιρώνας, καὶ αἰθθάνομαι τὸν ἀνεμον σφοδρότερον καὶ ψυχρότερον, δὲν ἐπιθυμῶ δὲ, σκεπτόμενος πῶς δύναται δραστηκώτερον νὰ θεραπευθῇ ἢ τοῦ ἔθνους ἀσθένεια, νὰ βάλω τὸν ἰατρὸν μου εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ σκέπτεται περὶ τῆς ἐμῆς θεραπείας. Ὅθεν εἰς ἄλλοτε τὰ περαιτέρω.

Καὶ κατήλθομεν ἀπὸ τῆς ἄκρας, θαυμάζοντες τὰς ἀνεκλαλήτους ἐκείνας χροιάς τὰς ὁποίας ὁ ἥλιος τῶν Ἀθηνῶν ἀπερχόμενος καταλείπει ἐπὶ τῶν ὄρεων τῆς, καὶ τὰς ὁποίας, ὁ μὴ ἰδὼν αὐτάς ἄνθρωπος, δὲν δύναται ποτὲ νὰ φαντασθῇ.

K. II.

Δημοσιεύομεν κατωτέρω τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐπιστολὴν τοῦ Κ. Γ. Α. Σούτσου, καθηγητοῦ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῷ Ὀθωνεῖῳ Πανεπιστημίῳ, διότι μᾶς ἐστάλη ἐπὶ τούτῳ. Ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ, τὸ καθ' ἡμᾶς δὲν ἠθέλομεν θεωρήσει ἀξίας ἀπατησεως τὰς περι ὧν ὁ λόγος ἐπικρίσεις.

Πρὸς τοὺς Κ. Συντάκτας τῆς Πανδώρας.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 645 φύλλον τῆς Ἑλπίδος ἀνέγγων διατριβῆν τοῦ Κυρ. Ν. Γ. Σαριπόλου ἐν εἰδει ἐπιστολῆς πρὸς ἐμὲ διευθυνομένην καὶ πραγματευομένην περὶ τῆς κατ' αὐτάς παρ' ἐμοῦ ἐκδοθείσης πραγματείας, ἰδίᾳ δὲ περὶ τῶν Προλεγομένων αὐτῆς. Ἐμμένων εἰς τὴν ἀνέκαθεν ἀπόφασίν μου τοῦ νὰ μὴ καταβῶ εἰς οἰανδήποτε συζήτησιν μετὰ τοῦ συντάκτου τῆς διατριβῆς ταύτης, διὰ λόγους, οὓς νομίζω ἐπιεικῆς νὰ μὴ ἐκθέσω ἐνταῦθα, δὲν θέλω ἀ-